

חבר
הנאמנים
של
תנועת
בית יעקב

מדי שבת בשבתו

פרשות תזריע מצורע

שיח לפרשת השבוע

הרב בנימין שצ'רנסקי שליט"א

מדת הענווה/ פרשת מצורע

"ועץ ארז ושני תולעת ואזוב" – מה תקנתו ויתרפא? ישפיל עצמו מגאותו כתולעת ואזוב (רש"י). שאל בעל ה"שפת אמת": למה לא נאמר בפרוש בפסוק, שישפיל עצמו כאזוב, אלא בדרך רמז? והשיב: כי באמת מן הנמנע שאדם יהא שפל אמיתי, החלטי, ולו היתה מצווה מפורשת להיות ענו, היו מקיימים את המצוה ב"לשם יחוד", ואין לך גאווה יותר מזה, שמרגיש שהוא ענו. לכן רק מרמזים לו, שישפיל את עצמו, ועיקר העניויות הוא שידע, שלא הגיע לדרגה האמיתי של שפלות, אלא שהוא שואף, מתאמץ ורוצה בכל לבו להגיע אליה.

כן הוא: "מן הנמנע שאדם יהא שפל אמיתי החלטי". מעצם היותנו יש בנו הרגשת אנוכיות הדוחפת אותנו לפנק את עצמנו, ובלא אומר ודברים נותנת בנו. הרגשה של "ראוי אני לטוב וליפה ביותר". אדם, שאינו מצליח לממש את כל רצונותיו או להגשים את כל חלומותיו, מהלך נזוף, חש עצמו מקופח, כאילו אך מובן מאליו הוא, שיש לספק לו את כל מאויו, ואך עוולה היא למנוע ממנו את כל שאיפות לבו. רגשות כאלה נובעים משורש הגאווה, שהרי אלמלא היה אדם בטוח בעצמו, שראוי הוא לכל טוב, לא היה חושב, שעוולה נגרמת לו, כשנאלץ הוא לטעום גם טעם עוני, מחלה, או יסורים, רחמנא ליצלן.

מדת הגאווה פוגעת בשרשי כל המדות האחרות, משחיתה את הנפש, ועלולה להעביר אדם על דעתו ואף על דתו, חלילה: "ומהי הגאווה, ואיך באה בלב האדם? שהאדם מתגאה בעצמו על שום מעלה אשר הוא סבור שתהיה בו. אפשר שהוא סבור להיותו מופלג בחכמה או בנוי או בעושר או בגבורה או באחת משאר מעלות המדות, ומתוך כך רואה את עצמו, שהוא במעלה העליונה, ומגיס לבו ומתנשא בעצמו, ואין כל אדם חשוב בעיניו לכלום, ואינן נראין בעיני מנהגות האנשים, ונוהג מנהגות בפני עצמו, חלוקין משאר האנשים, ומתבודד ויושב לו בפני עצמו, כלומר שאינו ראוי לישב ולהתערב עם כל אדם. וכשהוא מהלך בדרך, הולך עקב בצד אגודל על דרך גאווה וגסות... ומסעיפי המדה המגונה הזאת יוצאת היהירות, שהיא מדה שנואה ומשוקצת ביותר לפני המקום ולפני הבריות, שכן מצינו באלישע, מפני שנתיהר ואמר (מלכים ב' ג' יד): לולי פני יהושפט מלך יהודה אני נושא אם אביט אליך ואם אראך, נתעלמה ממנו רוח הקודש שנאמר (מלכים ב' ג' טו): ועתה קחו לי מנגן, והיה כנגן המנגן, ותהי עליו רוח ה'. ואמרו חכמינו זכרונם לברכה (פסחים סו ב): כל

השגחה/ פרשת תזריע

"והיה בעור בשרו לנגע צרעת". כאשר ברא השי"ת את העולם, זרחה האלוקות מן הבריאה כולה. כל אדם מסוגל היה לראות ולחוש את היוצר מתוך יצירתו, ועדיין לא התקיים כח הרע אשר יסתיר ויעלים את הכח האלקי. אולם אחרי חטאו של אדם הראשון נסתתרה האלוקות בפנימיותו של העולם הטבעי. הטבע נעשה יותר עכור וגס, עד שהוא מכסה ומסתיר מעיני האדם את הכח האלקי הפנימי האמיתי הנותן חיים וקיום לבריאה כולה, כפי שאומר הכתוב: "ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור" – הכל נתכסה במלבוש של עור, המעלים את פנימיותו של הטבע, כשם שהעור מכסה את פנימיותו של גוף האדם (אותיות "עור" הן כאותיות "עור" מלשון סומא). ברם גם ה"עור" אינו אלא הסתר שטחי. כשם שעורו של אדם יש בו – לפי המדע – נקבוביות זעירות, בלתי נראות, שבעדן נכנס אויר לגוף ובעדן יוצאת הזעה מן הגוף – כך גם ב"עור" הבריאה, בהסתר של הטבע החיצוני יש "חלונות" ו"חרכים" שבעדם אפשר לראות, אם אך יש רצון לכך, את קרינת ההשגחה מן הטבע, את כח היוצר ביצירתו. האלוקות עשויה לקרון מבעד ל"עור" ולהתגלות לעיני האדם העמל ושוקד על כך שה"עור" יהפך ל"אור"...

אבל אם הנקבוביות הזעירות של ה"עור" הינן סתומות ואטומות, כך שהאדם אינו מבחין כלל בקרינת הכח האלקי הפנימי שבטבע וסבור הוא, שהכל אינו אלא מקרה טבעי ללא כל הנהגה והשגחה עליונה, חלילה, הרי הוא זה "נגע הצרעת בעור בשרו" – העור לוקה מלמעלה בנגע צרעת, החוצץ לחלוטין בין החיצוניות והפנימיות שמתחת ל"עור"... אדם כזה אמנם "טמא" הוא, ועליו לבוא אל הכהן, אל גדול הדור שתפקידו ללמד דעת אלקים ולנטוע אמונה בלבבות, למען ירפאהו ויפקח שוב את עיניו לראות משהו מתחת ל"עור"... (שפת אמת)

ההבחנה בקרינת הכח הפנימי האלקי שבטבע היא היא האמונה בהשגחה. מבעד למסכי הטבע נראית מובנת מאליה זריחת השמש בבוקר ופקיחת עיניים בשחר יום והזדקפות מן המטה להתיצב על שתי רגלים בריאות שמוליכות את האדם לכל מחוז חפצו וגמישות האצבעות לתפוס מכשירים, לכוון אותם ולהפעילם. ומי מאתנו מרחיק לכת לחשוב על הנסים הסמויים מן העין, המתרחשים בגופנו בכל רגע ממש? הדם ממשיך לזרום מן הלב ואליו, ושריר פלאי זה אינו "מתבלבל" ואינו משלח אל עורקיני את הדם האמור לזרום בורידיו, כי אם "יתבלבל" חלילה רק פעם אחת ויחידה יבוא מכת מוות

המתיהר - אם חכם הוא, חכמתו תסתלק ממנו, ואם נביא הוא, נבואתו מסתלקת ממנו' (מעלות המדות).

כאמור, טבועה בנו גאווה מן עצם היותינו, ואמר רבי פנחס מקוריץ: לכל עבירה נדרש איזה מעשה?: תנועת יד או רגל, ראש או עקירת שפתים - מלבד גאווה. מספיק ששוכב אפרקדן וחושב לו: הנה אני אחד הגדולים והטובים מאין כמוני.

בעצם קיומנו העצמאי בעולם כבר צפונים גרעיני גאווה והרגשת התנשאות, כי על כן קשה כל כך לזכות במדת הענווה, שהיא שורש כל המדות הטובות. ובכל זאת: "דאה שני דברים, אשר מהם תלמד לקנות מדת השפלות, ראשית, שים תמיד בין עיניך, שאם תאריך זמן לעמוד על רגליך, ימס לבבך כמים, ותתעלף, ותפול לארץ ותחלה. ולא כן אם תשפיל קומתך לישב או לשכב, שתמצא מרגוע לנפשך, ותקנה בריאות באבריך. הרי שבהתרומם עצמך לעמוד בקומה זקופה, המוות מסבך, ואם תשפיל קומתך להיות יושב, החיים עמך. הדבר השני: אם תמצא על הארץ נופך ספיר, כלום תוכל לקחתם, אם לא תשפיל קומתך לתפס בה? הרי שבהשפיל עצמך, אתה זוכה להן... לפי שהשגת השלמות וקיום התורה והמצוות - הכל תלוי אם יאחוז האדם במדה שבה נשתבח אדון הנביאים, משה רבנו, עליו השלום, שנאמר (במדבר יב ג): "והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה" (שבט מוסר).

דומה, שאין כתובים אלה מדברים בלשון משל בלבד. "בהתרומם עצמך לעמוד בקומה זקופה, המוות מסבך, ואם תשפיל קומתך להיות יושב, החיים עמך". כך הוא, פשוטו כמשמעו. העומדים בקומה זקופה, המתנשאים על הבריות, התובעים כבוד בפייהם - סופם שהם משניאים עצמם על הבריות, עד כי מוצאים הם את עצמם דחויים מהחברה, חשים תסכול וזעם ומרירות, ובבדידותם חשים הם להלכה למעשה את ההרגשה של "או חברותא או מיתותא". תלמידה, שמתרברבת בין חברותיה, ונוטה להתגדל עליהן ולהקניט אותן, מוצאת עצמה ביום מן הימים נזנחת מחברות, דחויה. לפתע איננה מבינה מדוע "אף אחת לא רוצה לשבת לידי" ומדוע לא "מטילים גם עלי תפקידים חברתיים".

וגם ההפך נכון, כמובן: "אם תשפיל קומתך להיות יושב, החיים עמך. חוט של חן נסוך על הענוים. לעולם אינם קופצים בראש לחוות דעת הדיוט בכל ענין, לעולם אינם כופים עצמם על איש, מכבדים את זולתם ומשרים תמיד הרגשה, כי בעיניהם כל אחד טוב מהם, כי על כן אמרו רבותינו במדת הענווה "שהיא מן המעלות העליונות, ובה ישולמו לכם כל עניינכם, ובעבורה תנחלו שם טוב ואהבת כל אדם, ותמצאו מנוחה ומרגוע בעולמכם, כמו שאמר חכם אחד (מבחר הפנינים): פרי השפלות האהבה והמנוחה. ואמר אחר: יועץ המדע - הענווה. ואמר, כי פרי הענווה הנצחון. ופרי השפלות השלום והשלווה, ומעולם לא ראינו ענו מתחרט ושפל נכשל. וכבר צווה חכם אחד את בנו ואמר לו: סבול דבר אחד, כדי שלא תשמע דברים רבים. ומי שהוא קל אצל עצמו, יהיה נכבד אצל בני אדם. ואמר: מה טובה הכנעת פי הענו מחרב פיפיות הגיבור. ואמר חכם אחד: הענוה תוודע בשעת הכעס. ואמר אחר: הענווה משען הנבל ומגן מהזק האויב. ועל כן לא תוכל להלחם עם נבל כמו שתחריש, ובזה תכניעהו ותשיב צור חרבו, ותשלוף עליו חרבות העדים אשר יראו מחילתך לו, והם יקחו נקמתך ממנו (מעלות המדות). הן במציאות רואות עינינו, כי לא ניתן להתקוטט עם ענווים. מאחר שצנועים ושתקנים הם, אינם מכעיסים את הבריות, ואינם מעוררים חרון אף וקצף. אף אם יטיח אי מי דברים בענו,

על הגוף, ישמרנו ה'. האוכל יבלע אך ורק בכלים שהוכנו למענו, וכל כלי ממלא את תפקידו שלו: האחד מפריש מיצים, האחר טוחן, ועוד אחד ממין בין אבות המזון הראויים לכלכל את הגוף ובין הפסולת. ראשנו ערוך מדורים מדורים: מדור לקליטת נתונים ומדור זכרון, מדור להקשים ומדור למסקנות, מחלקת המחשבה העיונית ומחלקת הגישה המעשית, מגירות הכישורים הריאליים ומדפי הכישורים ההומאניים וגומר וגומר ואינו גומר.

מכונה מורכבת ומופלאה זו נדמית פשוטה כל כך כלפי חוץ, מעודנת ונעימה ואפילו מלאת חן. אין האוזן שומעת את רעש ה"הברגים" המפעילים אותה, אין העין רואה צינורות גדולים ומגושמים מצטלבים בה לאורכה ולרוחבה - אדרבא: על מראהו החיצוני של אדם מברכים אנו את הברכה המרגשת "אשר יצר את האדם בצלמו, בצלם דמות תבניתו". דיוקן מלך חרוט בנו ואצילות נסוכה על מראנו החיצוני, אם אך מצליחים אנו לשמור אותה ולשמר עצמנו מפני התבהמות. כאמור, קובע בעל ה"שפת אמת", כי מראשית בריאתו היה כל אדם מסוגל לראות ולחוש את היוצר מתוך יצירתו, ועדיין לא התקים כח הרע, אשר יסתיר את הכח האלוקי ויעלימו, אולם אחרי חטאו של אדם הראשון נסתתרה האלקות בפנימיותו של העולם הטבעי, הטבע נעשה יותר עכור וגס, עד שהוא מכסה. ומסתיר מעיני האדם את הכח האלוקי הפנימי האמיתי, הנותן חיים וקיום לבריאה כולה.

רבי מרדכי מרדוש, אב"ד פאריצק, שחיבר פרוש לחידושי מהר"ם שיף, בא יום אחד אצל הצדיק רבי מרדכי מנסכ"ז וביקש למצות מידותיו. אמר לפניו: כך שמעתי הבריות מקלסין: הרבי מנסכ"ז שומע ורואה לכל דבר. האמנם? נענה לו הסבא קדישא: כבר שנינו במתניתין: "עין רואה ואוזן שומעת". כלומר: האדם נברא בכוונה שיוכל לראות מסוף העולם ועד סופו לשמוע כל אשר יחפוץ, שלא תעמוד בפניו שום מחיצה, אלא בתנאי ש"כל מעשיך בספר", לשון ספיר, שיהיו מעשיו מזוככים ומאירים, שלא פגם באבריו ("זכרון טוב"). גם פרשת השבוע רומזת, כי יסוד הנגע הגופני בפגם רוחני באדם: "ומראה הנגע עמוק מעור בשרו". דרש רבי יצחק מרדוויל: אדם שנתכסה גופו פצעים, בא לדרוש ברופא. הלה מתבונן ואומר, שהגורם לפצעים החיצוניים נובע מקלקול מעיים פנימי, והוא משקה את החולה צרי לרפא את בני מעיו, עד שהפצעים נעלמים מאליהם. אף אדם מישראל שנצטרע והובא אל בן אהרן, מיד הכהן שופט בשכלו, כי שורש הנגע עמוק יותר מעור הבשר, אין זו מחלת עור חיצונית, אלא של עקמומיות הלב בעומק פנימה. והוא מכניס בלבו של המצורע הרהור של תשובה, עד שמטהרו...

אין ספק, שאמת זו אינה נוחה לאזנים רבות. קל יותר לראות כל נגע כ"תופעה טבעית", שאינה מחייבת להתבוננות רוחנית. וכי מה "טבעי" בעינינו יותר מהצטננות בחורף ומפצעוני זעה בקיץ? ומי מאתנו אינו תולה מוגלה בשן בממתקים מרובים או כאב ראש בנסיעה מיגיעת וממושכת? כן, נכון, בודאי: הקב"ה הליבש את השגחתו בתוך הטבע אבל "אפילו בעל המדרגה הנמוכה ביותר, שנדמה לו ש"עולם כמנהגו נוהג" בטבע, אם אך ירצה להתבונן, ולא יעצים עיניו, יראה, שהכל מתנהג בהשגחה מדויקת, כי השי"ת הוא המנהיג את הטבע... מו"ח זצ"ל דימה ענין ראית הטבע לאדם שעומד מאחורי תריס ומציץ לחדר דרך סדק ורואה "עט כותב", אבל אינו רואה את האדם הכותב בעט. כך דימה זה שנסתמו עיניו ורואה רק שהטבע פועל, ולא יבחין, כי השי"ת הוא הפועל

לא ישיבהו הענו דבר וישא חרפתו בדומיה, ממילא תשכך המריבה מאליה. ולא יתפשטו להבות המחלוקת להבעיר את החברה חלילה, ועל כן הצטוונו: "בני, התנהגו במדת הענווה, כי בעבורה ירבו אוהביכם וימעטו אויביכם, וירבו עוזריכם וימעטו חוסמיכם, כמו שאמר חכם אחד (מבחרר): הפנינים ג' י: מי שרב סבלו ונראית ענוותו, ימעטו חוסמי וירבו עוזריו. ואמר אחר (מבחר הפנינים ג כ): תחילת רווח הענו, שיעזרו אותו בני אדם על הכסיל. ואמר אחר (מבחר הפנינים ג ט): העוז והניצוח לענו. לכן, בני, שימו כוונתכם אל מעלת המדה הזאת, ותגבירו אותה על כל טבעיכם, כי בה תעלו אל שאר מעלות מדות הטובות בעזרת ה', כמ. שאמר חכם אחד: כאשר המוסר והחכמה ההצלחה הגלויה, כן המחילה והענווה כלל היושר וסיבה להשיג רום המעלה" (שם).

"ומדרכי הענווה שיהיה האדם עלוב ולא עולב, ומענה רך בפיו ומשיב חמה, ומרבה שלום עם אביו ועם אמו ועם רבו ועם חבירו בשוק ואפילו עם גוי, כדי שיהא אהוב למעלה ואהוב למטה, כדי שיהא מקובל בפני הבריות. ואמר חכמינו זכרונם לברכה (דרך ארץ זוטא ג): הוי עלוב לכל אדם ולאנשי ביתך יותר מכל העם, ויהיה נבזה בעיניו ומאוס בפני עצמו, ומשפיל את רוחו, וכובש את יצרו, ומכניע את לבו, ובולם את פיו בשעת מריבה, ומקדים שלום לכל אדם, ומחזיק כל אדם נכבד ממנו, ובורח מן השררה, ואינו רודף אחר הכבוד, ויושב בשפל המושבות ואינו חושש" (שם).

הענווה היא תנאי ראשון לכל הישג רוחני או לכל מעלה רוחנית, שהרי "כל זכויות שאדם עושה ואין לו ענווה – כמו תבשיל בלי מלח, ואמר במדרש תנחומא (פר' עקב סי' ג) שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל: לא מפני שאתם משבחים לשמי אני בוחר בכם, שהרי גם הגויים משבחים, דכתיב (מלאכי א יא): "ממזרח שמש עד מבואו גדול שמי בגויים", אלא אני בוחר בכם שאתם ענווים... ואם כן נמצא, שיעיקר המצוות וכיוצא הוא הענווה, דאי לאו הכי הוא כמו הגויים" (יעלוזו חסידים).

נמצאת למד מכאן, כי מי שאין בו ענווה, כגוי הוא משול. אף אין תימה בדבר, שהרי בשלש תכונות ניכרים בני ישראל, שהם רחמנים, בישנים וגומלי חסדים, וכל שלש מדות היסוד האלה של יהודי צומחות משורש ענווה. איך ירחם גאותן על הבריות, או איך יגמול חסדים עמהם וכבר אמר האדמו"ר מקוידנוב: "פסיעה גסה נוטלת אחת מחמש מאות ממאור עיניו של אדם (ברכות מג). פסיעה אחת מ"גסות הרוח" נוטלת חמש מאות חלקים מכח הראיה של בן אדם. בעל-גאוה אינו רואה כלום; לא את עצמו ולא את הזולת".

ובושה מהי, אם לא הצטנעות. והכנעה ושפלות ברכך? על כן "למד אדם שפלות מאברי גופו, שהראש הוא מובחר הגוף ומלך עליו, כי שם מקום החכמה והדעת, והעקבים הם האבר היותר שפל ובזוי מהגוף – כלום יתגאה הראש עליהם שלא להשגיח עליהם, להניח להולך על הגחלים או על הקוצים וברקנים? אם כה יעשה, יגיע חולי או איזה נזק בהם, ונפל למשכב, ונמצא גם הראש נופל עמהם. אך בהשגחתו עליהם, אף על פי שהם שפלים לשמרם משוחה עמוקה ומכל נזק, גם הוא נשמר כנודע. גם הבט וראה, שאם כסף או זהב, שהם המתכות החשובים והמעולים, תשחקם לעפר ותזרע בה, לא יעלה צמח, ואם על עפר שמזבלין אותו בזבל, שהוא הדבר היותר שפל ונמאס, תזרע יעלה בו עץ פרי עושה פרי למינו וכל מין שושן ופרח מחולפים בתארים וברוחם ובגונם לברך עליהם לבורא הכל, הרי הדבר השפל

בו. עבורו היא מצוות האמונה – ללמוד לדעת, שיש מנהיג לטבע, ולדעת זאת באותה המדה של ודאות כמו שידוע האדם במשל הנ"ל, שלא העט כותב מעצמו אלא האדם האוחז בעט" (מכתב מאליהו).

אחת מפעולותיו העקביות והחרוצות ביותר של היצר היא להשכיח מאתנו את השגחת הבורא, כי אין כמו זכרון ההשגחה להשרות יראת-שמים בלבבות ולחייב את האדם לבקורת עצמית מתמדת. הרי המאמין באמונה שלמה בהשגחה שבכל רגע ורגע, יירא מן החטא כמו הירא לגנוב תחת עינו הפקוחה של שוטר. ומאחר שכה "מסוכנת" מבחינתו של היצר הכרת ההשגחה בלב האדם, הרי הוא עמל לטשטש הכרה זו גם לעת נסים גלויים של ממש.

"וענין אמרו: ויענך וירעיבך וגו' למען הודיעך וגו', היינו דידיעה זו דלא על הלחם וגו' זקוקה ל"ויענך וירעיבך". וצריך להבין מה היה צריך להרעיבם תחילה, והלא נסיהמן היה גלוי כל כך הן בעצם ירידתו דווקא במקום הזה ובדור ההוא, ולא היה מקודם ולא אח"כ, רק במדבר, ונסים ונפלאות גדולים ורבים לאין-שיעור נעשו בו, הן הנסים הקשורים בשבת שביום השישי לקטו בכפלים לצורך השבת, ובשבת לא היה מן, וכדכתיב (שמות טז כט): ראו כי ה' נתן לכם השבת, על כן הוא נותן לכם ביום השישי לחם יומים וגו'. ובכל יום הנותן נעשה תולעים, וביום השבת רימה לא היתה בו. והן שאר הנסים, שלא העדיף המרבה ולא החסיר הממעט, וכל אחד לקט לפי מספר הנפשות לא פחות ולא יותר, והיה אסור להותיר עד בוקר – כמו קדשים, והנותן נתקלקל (וכל זה היה לימוד לדורות, כי הפרנסה היא בהשגחה ולא תליא ברבוי השתדלות אלא הכל כמו שנקצב). והצדיקים היה להם מן בפתח-אהלם, והרשעים ברחוק, ועוד כמה נסים גלויים המפורשים בגמרא (יומא עה ט). ואם כן היתה גלויה השגחה נפלאה במופתים גדולים ונוראים בחוש ובמושכלות ראשונות. ואם כן הרי גם אם לא היה הקב"ה מרעיבם, היו יודעים ידיעה זו בברור, כי לא על הלחם וגו'. אכן מוכרח מזה, שכדי שתהא הידיעה הנכונה כיאות כרצונו של הקב"ה, הוצרכו לויענך וירעיבך, שציפו לנס להשקיט הרעבון, שכאשר ישנה ציפיה עד כלות הנפש, אז הידיעה היא כזאת. ואף שגם בלא רעבון מתחילה יודעים הם עכ"פ עכשיו דאין להם לחם וניזונים הם אך במן ומצפים אליו, ורק זהו חיותם, כמו שאחז"ל (יומא עו א): שאלו תלמידיו את רשב"י: מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה, ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה, עמד ופסק מזונותיו בכל יום והיה מקביל פני אביו כל יום. אף ישראל – מי שיש לו ד' וה' בנים היה דואג ואומר: שמא לא ירד מן למחר, ונמצאו כולן מתים ברעב, נמצאו כולם מכוונים את לבם לשמים, ומ"מ לא סגי אם לא היו מצטערים מקודם בענוי ורעבון ובעי שיהיה המן הצלתם ממות הרעב, שרק אז נקבעת הידיעה בלבבם ובנפשם בחזק. דכללא הוא דכל ידיעה, ואפילו הפשוטה והמוכרת ביותר לכאורה, מושגת בתוקף הראוי רק ע"י גודל ההתפעלות שיש בה, ולפי גודל הצפיה, כן גודל קביעתה בנפש" (משנת רבי אהרן" לרבי אהרן קוטלר זצ"ל). כולנו "נזכרים" בהשגחה מדי פעם בפעם, בראותנו "נס גלוי" בחיינו האישיים גם בדברים פעוטים ומגוחכים ביותר: כבר ימים אחדים מתקשרת אני בטלפון לפלונית, והמרכזיה מודיעה, שמספר הטלפון הזה "נותק באופן זמני". חשוב לי לשוחח אתה, אבל היא גרה רחוק. מה אפשר לעשות? "והנה נס משמים, ראיתי ממש אצבע ה', בדיוק היום פגשתי אותה

מצליח, והמעולה בהפך, כדי שיראה האדם וילמד לבחור בשפלות ולמאוס בגאות, כי סוף השפלות – מעלה וכבוד בעיני אלקים ואדם, וסוף הגאווה – שפלות ומאוס ושפילות דם" (שבט מוסר).

ובכל זאת: למרות חשיבותה העליונה של מדת הענווה "צריך להרחיק במדה הזאת, שלא יהא ענו ונכנע לפני הרשעים, ועל זה אמר הכתוב (משלי כה כו): מעין נרפש ומקור משחת צדיק מט לפני רשע. ואם יש יכולת בידו, ינקום מן הרשעים לכבוד השם, ויחזק תוכחתו נגדם, ויעמוד עליהם כארי נוהם. להציל הנגזל מיד הגוזל, ויורה בני אדם עבודת הקדוש ברוך הוא, ויזכירם בכל כוחו כפי חכמתו, בתחילה בנחת, ואם לא יועיל – יכלימם, ויצוום על הטוב, ויזהירם מן הרע בפיו ובלשונו כפי חכמתו" (ארחות צדיקים).

כדי ללמד את האדם עד כמה חשוב האיזון שבין ענווה לשמה ובין ענווה פסולה צוותה פרשת השבוע לטהר את המצורע ב"עץ ארז ושני תולעת ואזוב".

הסביר האדמו"ר רבי אברהם יהושע העשיל מאפטא: אזוב רומז, שצריך אדם להשפיל עצמו כאזוב, היינו במילי דעלמא, וצריך גם ארז, לרמוז שיגביה עצמו במילי דשמיא, על דרך "יגבה לבו בדרכי ה'" (דברי הימים י"ב יז). אמנם. צריך בזה חוט המשקל להכריע כמה מהגבהות לעבודת ה' וכמה מהשפלות למילי דעלמא, כמו לשון המאזנים שצריכה לעמוד באמצע, שלא להכריע לכאן או לכאן אף כחוט השערה. ועל זה רומז שני תולעת, שמביא עם הארז והאזוב.

ויהי רצון, שנוזק לשלוט במדותינו ולכוונם לנחת רוח לפניו יתברך.

אמרות לפרשת תזריע

ולא-פְּשָׁה הַנֶּגַע פְּעוֹר-וְטָהְרוּ הַכֹּהֵן (יג, ד)

כל עוד אין הנגע נובע מגאווה – "ולא פשה" – יש לו תקנה – "וטהרו הכהן" .-

(רבי חיים מאיר מוויניץ)

כִּי יִמְרֹט ראשׁוֹ--קָרַח הוּא (יג, מ)

המשפיל עצמו ומתרחק מגאווה – "כי ימרט ראשו" – ודומה עליו שהוא ריק מכל – "קרח הוא" – הרי טהור הוא.

(רבי משה אליקום בריעה מקוזניץ)

אמרות לפרשת מצורע

וְעֵץ אֲרָז, וְשְׁנֵי תוֹלְעֹת (יד, ד)

במלחמתו הרוחנית יצטייד אדם בשני כלי נשק, האחד: אנכי תולעת ולא איש – "ושני תולעת" -, ואילו השני: בשבילי נברא העולם – "ועץ ארז".

(רבי שמחה בונם מפרשיסחא)

ברחוב אחרי חדשים אחדים שלא התראינו! פלוני זקוק באופן דחוף לסכום כסף צנוע. מעודו נמנע מלבקש הלוואות, וגם הפעם הוא מבקש להמנע מכך, והריהו אובד-עצות באשר לשאלה מנין ימצא סכום הכסף. ופתאום "נס! בדיוק היום שלחו לו הביתה החזר-כספים ממחלקת המים לאחר שהגיש תלונו לפני שנתים על גבית סכום כסף מופרז!" אין מי מאתנו שלא ראה בחייו עין בעין "נסים" כאלה וכיצא באלה.

באמת: מה ערכם ומשקלם לעומת הנסים המופלאים שמתרחשים בגופנו יום ויום ומסביבנו שעה שעה? "ומצינו ירמיה הנביא ע"ה שהביא על ענין ההשגחה שני עדים הנראים תמיד לעין, והם הים והמטר, כי הם דברים תמידים קבועים וקיימים מעידים על אמיתת ההשגחה בעולם השפל, והוא שאמר: האותי לא תיראו נאום ה' אשר שמתני חול גבול לים (ירמיה ה כב) ואמר: אין החול חומה גבוהה שתעמוד בפני הימים, ועוד שהגלים מתגעשים ומתפשטים, כ* כן טבעם להתפשט, שהרי בבריאת עולם היה כל העולם מים וגזרתי עליהם שיקוו במקום אחד (בר' א ט) וכן עשו, ולכך כאשר יבקשו הגלים להתפשט כפי טבעם לא יוכלו לעבור החול, כי אני מנעתים, ומזה תוכלו להבין, שאני משגיח בתחתונים, ויש עליכם ליראה אותי. והזכיר עוד: ולא אמרו בלבבם: נירא נא את ה' אלקינו הנותן גשם יורה ומלקוש בעתו שבועות חוקות קציר (ירמיה ה כד) כי המטר בא בעתו: יורה במרחשון ומלקוש בניסן, כשלא היה בא בזמן הקציר, אבל הרוח נושבת כפי הצריך להם. הנה זאת השגחה פרטית בהיותם בברכה גדולה כזו מסוימת בין שאר העמים" ("כד הקמח" רבנו בחיי). מי ששם גבול לים וקובע עתים למטרות הוא המשגיח על כל מעשינו וקורא צפונות לבנו ורואה מסתרי מחשבותינו ולפניו עתידינו אנו לתת דין וחשבון. והיה רבי יהודה ליבוש מזקילקוב, תלמיד ה"חזוה מלובלין" אומר: "דיך – על עצם המעשה, ו"חשבון" של עשרות ומאות אנשים שהביטו עליך, ולמדו לעשות כמוך... (ממעניות הנצח)

ועל כן "יעשה לעצמו חשבון הנפש אודות חובותיו אלה, ע"י שיתבונן בטובות שהבורא ית' עושה עמו תמיד, בזה שמזמין לו את כל תועלותיו, ומרחם עליו, ומספק לו תמיד את כל המזון הדרוש לו, ואינו עוזב אותו לנפשו שינהיג את עניניו בעצמו ע"י שכלו החלש, אלא נתן לו חכמה שכל ובינה כדי שינהיג את עניניו בהם, וידע על ידם את החובות המוטלות עליו כלפי אלקיו, כמו שאמר דוד המלך ע"ה (תה' קיט קכה): עבדך אני, הבינני ואדעה עדותיך (חובות הלבבות).

הזכרון המתמיד של "עבדך אני" יאיר עינינו לדעת בכל רגע ורגע כי "בהסתר של הטבע יש ה'חלונות' וה'חרכים' שבעדם אפשר לראות, אם אך יש רצון לכך, את קרינת ההשגחה מן הטבע, את כח היוצר ביצירתו. האלקות עשויה לקרון מבעד ל'עור' ולהתגלות לעיני האדם העמל ושוקד על כך שה'עור' יהפך ל'אור'".

בנתיבות דברי חכמים

"הפוחת ביצה": – איני דורש מכם שתכירו מראש את היצר, ותיבדלו ממנו בטרם הגיע אליכם. אולם, כשאדם פותח ביצה אין הוא צריך לאכול את כולה, כדי להיווכח שהיא מקולקלת... (רבי שלמה מרדוסק)